

П. К. ПАНАМАРЭНКА

ПАРТЫЗАНСКІ РУХ
У ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЕ

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КП(б)Б
«СОВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ»

Б.С.Н.К.

П. К. ПАНАМАРЭНКА

ПАРТЫЗАНСКІ РУХ
У ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КП(б)Б
«СОВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ»

1943

489 591

Лит. музей 1944 г.

П. К. Панамарэнка

ПАРТЫЗАНСКІ РУХ У ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЕ

З самага пачатку вайны савецкія патрыёты ў часова захопленых ворагам раёнах пачалі ствараць па закліку таварыша Сталіна партызанскія атрады, конныя пешыя дыверсійныя групы для барацьбы з насяляючымі воражых армій, для ўзрыву даброў, павані, тэлефоннай і тэлеграфнай связі, знішчэння склазаў, баз. Партызанскія атрады ў ходзе айчыннай вайны станавіліся гразой для ворага і ўсіх яго па-собнікаў, праследуючы і знішчаючы іх на кожным кроку, зрываючы ўсе іх мерапрыем-ствы.

Да двухгоддзя Вялікай айчыннай вайны партызанскі рух вырас у грозную сілу і ператварыўся ў адну з важнейшых умоў неміну-чага разгрому ворага. Так ацэньвае парты-занскую барацьбу таварыш Сталін ва ўсіх сваіх выступленнях і загадах за час айчыннай вайны. У кожным загадзе ён нязменна звяр-таецца і да партызан і да партызанак, пад-крэсліваючы гэтым тую велізарную ролю,

якую закліканы адыгрываць народныя месціўцы ў знішчэнні ненавісных захопнікаў.

Гітлераўцы крывавым тэрорам, сістэмай правакацый і агіднай, хлуслівай прапагандай у часова акупіраваных абласцях СССР хацелі запалохаць, збіць з толку «уціхамірыць» жыхароў, дамагчыся ад іх рабскага падпарадкавання нямецкім камендантам і падкамендантам, пакорлівага абслугоўвання патрэб гітлераўскай арміі, прамысловасці, бессупярэчлівай здачы прадуктаў сельскай гаспадаркі.

Па ўсёй часова акупіраванай тэрыторыі ідзе зверская расправа з насельніцтвам: масавыя забойствы, расстрэлы, павешанні, удушэнні, атручванні нямецкімі ліхадзеямі, планамерна знішчэнне савецкіх людзей: дарослых мужчын, якіх лічылі сваімі неспрымірымымі ворагамі, якіх у гэты момант могуць стаць партызанамі, падлеткаў і дзяцей як будучых салдатаў савецкай арміі; жанчын як матак, нараджаючых і выхоўваючых воінаў—апору роднай краіны.

У той-жа час нямецкая прапаганда ўсякім чынам намагаецца ашукаць савецкіх людзей. Правакацыйныя кніжкі, лістоўкі, газеты, радыёперадачы, малюнкi, плакаты на платах і дамах, афіцыйныя распараджэнні нямецкіх улад—усё разлічана на тое, каб збіць з толку, адурачыць савецкіх людзей.

Смярдзючым подыхам сваёй прапаганды захопнікі хочуць зламаць веру ў народа ў пе-

рамогу Чырвонай Арміі і аднаўленне савецкай улады і тым самым выклікаць безнадзейнасць, зламаць супраціўленне мас, а значыць, падрэзаць карэнні народнага партызанскага руху. На якія толькі правакацыйныя хітрыкі не ішла варожая прапаганда, імкнучыся даказаць, што з Чырвонай Арміяй усё пакончана, пераканаць усіх у «непераможнасці» германскай зброі! Нямецкія афіцэры па ўказанню Гебельса ў кожным вялікім горадзе наладжвалі шумныя святы з прычыны «узятця Масквы». У многіх гарадах і вёсках, у цэнтрах, захопленых ворагамі, адкрытыя прамыя прпускоў, якія выдавалі прпускі на праезд па чыгунцы ў Берлін, Гамбург, Лейпцыг, Горкі, быццам-бы заняты нямецкімі вёскамі.

Увесь гітлераўскі фронт напоўнены злоснай хлуснёй на Савецкі Саюз і блжывымі байкамі аб «райскім жыцці» ў Германіі.

Аграбуйшы савецкае салянава-вапнячанае багацце ў акупіраваных раёнах, адабраўшы прылады і сродкі вытворчасці, жывёлу, зямлю, прымусіўшы заняволеных людзей у многіх месцах насіць біркі і нумары, насаджаючы ўсюды зверскае самавольства нямецкіх памешчыкаў і баронаў, завалодаўшых савецкімі землямі, гітлераўцы ў той-жа час узнікаюць правакацыйны шум навокал нейкай зямельнай рэформы, абяцаюць селяніну «сваю гаспадарку на сваёй зямлі». Мэта зразумела: ашукаць лёгкаверных і адцягнуць іх увагу ад барацьбы.

Такі-ж правакацыйны шум немцы ўзялі навокал пытання рэлігіі. Верацярпімасць савецкай дзяржавы, ахаваная Канстытуцыяй, свабода веравызнання ў Савецкім Саюзе скажаюцца захопнікамі на ўсякія лады. Прыкідаючыся хрысталоубцамі, стараннымі абаронцамі веры, гітлераўцы спрабуюць скарыстаць рэлігійныя пачуцці веруючых для сваёй выгады.

У той-жа час сакрэтныя інструкцыі, як напрыклад інструкцыя начальніка ваенна-эканамічнай інспекцыі Цэнтральнага фронту генерал-лейтэнанта Рейгана «аб агульных задачах ва ўсходніх рэгіёнах», змяшчаюць праграму ўдурэння і знішчэння цэркваў ў СССР. Інструкцыя патрабуе беззакладска зьяць пад кантроль і заставаць у аблозе свяшчэнікаў, які і наогул усю іх зямлю. Яна прапануе ўзяць курс на закрыццё цэркваў, якія знаходзяцца ва ўсходніх рэгіёнах. Узамен хрысціянства нямецкі генерал прапануе насаджаць сярод насельніцтва «новую рэлігію, адпавядающую патрабаванням і характару германскай дзяржавы».

Праводзячы ў жыццё сваю праграму, гітлераўцы здзекуюцца з рэлігіі, апаганьваюць цэрквы, ператвараючы іх у канюшні, склады і часта спальваюць іх. З духавенства і веруючых здзекуюцца і знішчаюць іх.

* * *

Хлуслівая фашысцкая прапаганда не знайшла і не знойдзе водгуку сярод насельніцтва. Дэмагагічныя прыёмы гэтай прапаганды абвяргаюцца рэчаіснасцю. Сапраўды, ці можа мець поспех варожая дэмагогія, распальваючая прыватнаўласніцкія інстынкты, калі самі-ж нямецкія «абаронцы» прыватнай уласнасці грабяць увесь народ, раскрадаюць не толькі грамадскі набытак, але і ўсё тое, што накапілі савецкія сем'і ў выніку шматгадовай працы?!

У спецданясенні № 1 ад 6 верасня 1942 года начальнік спецслужбы прапаганды пісаў Гебельсу:

«Я хацеў пераканіць польскае насельніцтва, што нямецкая ўлада прапальвае і хадае ім добра: выпадак, падобны да таго, які меў месца ў вёсцы Дмітраўка, прыводзіць да зусім процілеглых вынікаў. У Дмітраўку прыехаў агітаўтамабіль, дзе было абвешчана, што жыхары могуць быць спакойны, што ўсё тое, што імі было чэсна зароблена, належыць ім і ад іх нічога не адбяруць. Але не паспеў яшчэ аўтамабіль ад'ехаць у другі канец вёскі, як сельскагаспадарчыя кіраўнікі забралі ўсіх кароў. Якая думка жыхароў аб нашай уладзе—зусім зразумела».

Прапаганда вядомага фашысцкага «новага парадку» асуджана на правал і нязменна правальваецца, таму што ўсё насельніцтва бачыць, што гэта «парадак» крывавага тэрору,

шыбеніц, засценкаў гестапа, угону ў нямецкае рабства савецкіх людзей, рабаўніцтва, голаду.

Усе спробы захопнікаў запалохаць савецкіх людзей, збіць іх з толку, раз'єднаць, пазбавіць волі да барацьбы скончыліся няўдачай. Гірод гнаў ад сябе атрутны туман фашысцкай дэмагогіі, які пранікаў ва ўсе шчыліны.

У самы цяжкі час першых месяцаў вайны савецкія людзі не трацілі веры ў свае сілы, веры ў правату сваёй справы. Гэтая вера ў агні барацьбы наву ўзмацнела яшчэ больш.

Кривая іспрэсі, нечасцілі народ на калені. Зверсты немцы прылі да яшчэ большага расчынення і аб'явілі партызанскай барацьбы наладзілі характар бязлітаснай помсты за забітых, закатаваных, абняслаўленых жонак і дзяцей, матак і бацькоў сяцёр і братоў, за шаленыя гарады і сёлы за знішчаны набытак.

Нарастаючая нянавіць народа ператваралася ў справу. Народ усюды знаходзіў спосаб дзеяння. З нябачанай жорсткасцю і ўпартасцю разгарэлася ўзброеная партызанская барацьба, непрымірная барацьба супроць фашысцкай ідэалогіі і мерапрыемстваў, якія праводзяцца разбойніцкай гітлераўскай дзяржавай на часова акупіраванай савецкай тэрыторыі.

З народных мас, адведаўшых радасць сва

боднага працоўнага жыцця пры савецкім ла-
дзе, выхаваных на самых перадавых, прагрэ-
сіўных ідэях большэвіцкай партыі, узняліся
многія тысячы самаадданных барацьбітоў і та-
ленавітых арганізатараў партызанскага руху,
якія аддалі сябе адной вялікай задачы — зні-
шчэнню ненавіснай арміі і тэхнікі нямецкіх
захопнікаў усімі даступнымі народу споса-
бамі.

Узброеную барацьбу мас супроць акупан-
таў узначалілі людзі з народа, да канца ад-
даных партыі Леніна—Сталіна. Гэта партый-
ныя, савецкія, гаспадарчыя, самасвольскія,
профсаюзна-адукацыйныя і іншыя работнікі.
Гэта добрыя матэрыялы, партыя работнікі і
байцы вызвольнай арміі, якія пачалі акру-
жэнне, не змудзіліся інакш да сваіх і аддалі
сябе партызанскай барацьбе. Гэта брыгадзіры
калгасаў, старшынні і члены сельскіх саветаў,
шматлікая сельская інтэлігенцыя: урачы, агра-
номы, настаўнікі, землямеры, калгаснікі і ра-
бочыя, партыйныя і беспартыйныя, якія сталі
арганізатарамі партызанскага руху.

Яны разгарнулі велізарную палітычную ра-
боту сярод народа. Увесь шматгадовы вопыт
партыі Леніна—Сталіна, яе бясспрэчны аўта-
рытэт у народзе, яе бясстрашша перад небяс-
пекай, найглыбейшая адданасць справе пра-
цоўных, яснае разуменне мэт барацьбы—усё
гэта стала ў руках народных мсціўцаў велі-
зарнай арганізуючай сілай, падымаючай масы

я Вялікую айчынную вайну супроць гітлераўскай тыраніі.

Наша палітычная прапаганда і агітацыя набыла велізарнае значэнне ў часова акупіраваных абласцях: яна няспынна выкрывае крыва-выя замыслы і подлыя справы ворага, умацоўвае ў народзе веру ў аднаўленне савецкай улады. Наша прапаганда мае справу з цяжкай і суровай рэчаіснасцю, з велізарнымі цяжкасцямі ва ўмовах падполля, але яна ўмацоўвае дух супраціўлення ворагу, дух непрымірмасці і ўпэўненасці ў праватнасці нашай справы, у нашай наахотнасці перамагчы над ворагам. Гэтая вера — вывад з нашай краіны руху. Палітычная прапаганда ўмацоўвае супраціўленне захопнікаў усё новым і новым масам існавання. Палітычная прапаганда ўмацоўвае ўмовах акупацыі і мае пэўны характар, яна мае баявы, наступальны, дэмакратычны характар і з'яўляецца вострай зброяй барацьбы з ворагам.

Палкімі прапагандыстамі і агітатарамі ў часова акупіраваных раёнах сталі тысячы людзей з народа. Маткі, страціўшыя дзяцей і ўсё, што было дарагога, заклікаючыя да свяшчэннай помсты, успалымлялі сэрцы. Бачачы галодных, абарваных дзяцей, страціўшых бацькоў, дом, якія блукаюць у пошуках прытулку і кавалка хлеба, сэрца сціскалася невыказным смуткам, напаўнялася лютай нянавісцю да ворага і рукі цягнуліся да зброі. Старыя, якія шмат бачылі на сваім вяку, уз-

броеныя вялікім жыццевым вопытам, якія пражылі большую частку свайго шматпрацоўнага жыцця да рэвалюцыі, маюць магчымасць многае параўнаць і зараз трапілі ў страшэнны ўціск нямецкай акупацыі, сталі непахіснымі байцамі і добрымі прапагандыстамі і агітатарамі.

Партызаны і насельніцтва аднаго з акупіраваных раёнаў ушаноўваюць памяць расстрэлянага гітлераўцамі святшчэнніка, якога яны спрабавалі прымусіць да праслаўлення з амвона германскай зброі. Але яны дастойны патрыёт замест ухвалення немцаў чытаў веруючым пропаведзі аб мірнай Данскай і Александры Неўскім, а таксама яны адравалі ўніверсітэты і занявольвалі сельскую аўтастанцыю і аўтамабільную.

У Н-скім раёне Мінскай вобласці ў дні XXV гадавіны Вялікай Кастрычніцкай Соцыялістычнай рэвалюцыі партызанамі і насельніцтвам было вывешана ў вёсках 728 лозунгаў ЦК ВКП(б) на чырвоных палотнішчах, 1380 плакатаў, партрэтаў таварыша Сталіна, лістовак, радыёзводак. У сотнях вёсак былі вывешаны чырвоныя сцягі ў тым ліку і ў раённых цэнтрах і сёлах, дзе знаходзіліся варожыя гарнізоны. У дзесятках вялікіх сёлаў адбыліся гутаркі, сходы і мітынгі мясцовых жыхароў. Людзі калектыўна слухалі па радыё даклад таварыша Сталіна на ўрачыстым паседжанні Маскоўскага савета.

Такія гутаркі, сходы, слуханне радыёпера-

дач, вывешванне сцягаў, лозунгаў, партрэтаў кіраўнікоў партыі і ўрада ў дні савецкіх святаў—для нас справа прывычная, гэта ўвайшло ў наш быт. Але ў фашысцкай няволі, на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі, дзе кожнаму жыхару за чытанне лістоўкі або ўдзел у сходзе пагражае расправа, гэта з'яўляецца сур'ёзным крокам па шляху далучэння савецкіх людзей да барацьбы з захопнікамі.

На акупіраванай тэрыторыі створана шырокая сетка падпольнага друку. Распаўсюджваюцца дзесці тысяч і абласных газет якія выдаюць друкарскім спрабам. Амаль у кожным падпольскім атрадзе выдаюцца лістоўкі і газеты. Газеты і лістоўкі выкрываюць у дзень і ночы прапаганду, утвараюць сапраўдны сродкі барацьбы і шляху да вызвалення ад нямецкіх акупантаў.

Газеты і гэта маюць аброў партызанскіх атрадаў, падпольных партыйных арганізацый і камітэтаў—сістэматычна друкуюць зводкі Савецкага Інформбюро, весткі з «Вялікай зямлі», даюць палітычную, ваенную, міжнародную інфармацыю.

Ужо самыя назвы гавораць аб мэтанакіраванасці газет: «За Родину», «Народный мститель», «Патриот Родины», «В бой за Родину», «За Советскую Родину», «Смерть фашизму», «Сцяг Леніна», «Сталинское племя», «Кировец», «Ленинец», «Советский патриот», «Го-

лос партизана», «Клич Родины», «За Советскую Белоруссию» і г. д.

Газеты распаўсюджваюцца сярод насельніцтва, расклеююцца на платах і нават у вітрынах для афіцыйных аб'яў нямецкіх улад, падкідваюцца на сталы нямецкіх камендантаў. Газеты так заканспіраваны і прыкрыты ўзброенай аховай, што ніякія намаганні гестапа сарваць іх выпуск не мае ніякіх вынікаў.

А ў такіх кутках акупіраванай тэрыторыі, куды вельмі цяжка дастаўляць газеты і лістоўкі, вясковыя падпольныя бібліятэкі, калгаснікі перапісваюць ад партыйных і радзімы, заклікі партыі і самаіх складваюць лістоўкі і распаўсюджваюць іх сярод насельніцтва.

Падпольная камсамольская арганізацыя горада Віцебска ў адным з вулічных нямецкіх плакатаў і аб'яў, расклееных на вуліцах, паставіла яркі штамп «Звоніце ў нямецкай хлусня». На другі дзень, к задавальненню віцеблян, чыноўнікі і паліцыя здзіралі са сцен і платоў уласную прадукцыю.

Якія толькі віды сувязі не маюць з насельніцтвам партызанскія атрады, падпольныя партыйныя і камсамольскія арганізацыі. Аўтарытэт іх у народзе вялікі. Лепшыя людзі з партызан і мясцовых жыхароў ідуць у рады партыі, і нягледзячы на ўсю складанасць работы ў падполлі партыйныя арганізацыі няспынна растуць за кошт самых адданных, адважных людзей, якія даказалі свой патрыя-

гызм на справе, у барацьбе з нямецкімі захопнікамі.

Народу глыбока ненавісны ўсе без выключэння мерапрыемствы акупантаў; затое з вялікай сімпатыяй і радасцю сустракае ён усё, што напамінае савецкую радзіму.

Характэрны факт: гітлераўскім уладам прышлося загадам адмяніць перайменаванне вуліц імёнамі Гітлера і германскіх ваеначальнікаў і замяніць іх нейтральнымі назвамі, таму што ніяк не ўдавалася спыніць зрыванне надпісаў або зневажальныя выказванні да іх.

У Мінску ў кінатэатры ў час паказу кінохронікі аб «заваёвых поспехах нямецкай арміі» дэманстраваў павераны бой, у выніку якога, па замыслу нямецкіх хантэрраў, кмсершміты павінны былі паказаць знішчэнне ўсё савецкія самалёты. Але як толькі на экране з'явіліся савецкія чырвоныя зграі, зал напоўніўся шумнымі апляскамі. Далейшая дэманстрацыя хронікі была спынена.

На Палессі немцы паспрабавалі адкрыць некаторыя школы для стварэння ўражання клопатаў аб асвеце. У адной школе дзеці пры першай сустрэчы з настаўнікам адразу-ж пачалі задаваць пытанні: «Чаму ў памяшканні школы няма партрэта таварыша Сталіна?». А калі адзін з настаўнікаў, прывезены з Германіі, зрабіў нягодніцкі даклад на тэму «Хто нашы прыяцелі і хто ворагі?» і запытаўся ў вучаніцы: «Ці зразумела, хто нашы ворагі?»—дзяў-

чынка, не задумваючыся, адказала: «Цяпер нам усім зразумела, што нашы галоўныя ворагі—фашысты».

Насельніцтва прагна ловіць кожную вестачку з «Вялікай зямлі». Адна скінутая і падабраная лістоўка «Вести с Советской Родины»¹ з'яўляецца зброяй велізарнай сілы супроць нямецкіх правакацый. Туды, дзе скідаюцца з савецкіх самалётаў лістоўкі, сяляне ідуць за дзесяткі кілометраў, спадзяючыся атрымаць лістоўку з Масквы і для сваёй вёскі. У нас ёсць экзэмпляр газеты «Правда» з дакладам таварыша Сталіна на ўрадавым паседжанні Маскоўскага Савета Міністраў 1941 года. Гэты экзэмпляр «Правды» трапіў з рук у рукі праз рот некалькіх унiтэаў некалькіх раёнаў. Так ад таварыша Сталіна прачыталі больш 10 тысяч чалавек яго кавалі як вялікую каштоўнасць, ображліва, у сурвэтцы, на сілі з сяла ў сяло і ў гістарычным дакумент даставілі на «Вялікую зямлю». Такія выпадкі не адзіны.

* * *

Партызанскі рух на сваёй прыродзе з'яўляецца глыбока патрыятычным. Ён нарадзіўся і вырас у тоўшчы народных мас. Ён выклікан гарачым імкненнем народа ў што-б там ні ста-

¹ «Вести с Советской Родины»—перыядычнае выданне Галоўнага Палітычнага Упраўлення РККА спецыяльна для насельніцтва часова акупіраваных раёнаў.

ла захаваць свабоду і незалежнасць роднай краіны, абараніць свой горад, вёску, адстаяць ад крывяжэрнага ворага свой дом, сям'ю, побытак.

Крыніца велізарнай сілы хаваецца ў глыбока народным характары партызанскага руху і ў тым, што актыўнасць і ініцыятыва мас узначальваюцца партыяй Леніна—Сталіна, якая ажыццяўляе цвёрдае і мудрае кіраўніцтва партызанскім рухам.

Невычарпальнай з'яўляецца разнастайнасць прыёмаў і сродкаў народнай вайны супроць усіх ваенных, палітычных і гаспадарчых мерапрыемстваў уланты Партызанская вайна наносіць воўраг сураты ўсімі сіламі і сродкамі зрывае і знішчае сельскагаспадарчых прадуктаў, аўтамабіляў, аўтамабільнага ўраджэння; вываджае са станцыяў і заводаў фабрык; знішчэннем захоўваў, і пасобнікаў і стаўленікаў; зарацьбой і ўгоўу насельніцтва на фашысцкую катра, Германію; знішчэннем чыноўнікаў акупацыйнага апарата, нямецкіх сельскагаспадарчых кіраўнікоў, знішчэннем варожых гарнізонаў, баз, складаў, аўтамашын, сродкаў сувязі; знішчэннем воўнскіх эшалонаў, чыгуначных мастоў, станцый і інш.

Насельніцтва адмаўляецца прызнаваць органы гітлераўскіх улад і зрывае іх распараджэнні. У Данбасе была абвешчана мабілізацыя працаздольнага насельніцтва. У дзень яўкі ў нямецкія ўстановы не з'явіўся ніводзін чала-

век. У Свенцянскім павеце, Літоўская ССР, з'явіліся на мабілізацыйны пункт тры чалавекі ад усяго павета. У Мінскай абласці немцы не адзін раз, але дарэмна спрабавалі арганізаваць Беларускі корпус самаабароны. Дабравольцаў не знайшлося, ад прымусовай мабілізацыі насельніцтва ўхілілася. У Ленінградскай абласці калгаснікі, прыгнаныя на загатоўку лесу, нягледзячы на ўсе намаганні немцаў, выканалі толькі адзін процант задання.

У многіх раёнах Украіны, Беларусі, акупіраваных раёнах Ленінградскай, Калінінскай, Смаленскай, Опіўскай абласцей знішчаны амаль усе нямецкія і фашысцкія кіраўнікі, разогнаны органы рэспубліканскай улады на вёсцы. Насельніцтва не есць хлеба, мяса, малка.

Сотні, тысячы парубіжцаў атрадаў, якія выраслі на часова захопленай ворагам тэрыторыі загартваліся ў барацьбе і арганізаваны і палітычна ўзмацнелі. Рост ваеннага вопыту партызанскіх атрадаў выклікаў шырокае прымяненне тэхнічных сродкаў барацьбы.

Шматлікія партызанскія атрады, прымяняючы сучасную зброю, дэарганізуюць тыл гітлераўскай арміі, наносяць моцныя ўдары па камунікацыях, аказваюць вялікую дапамогу Чырвонай Арміі.

Такія аперацыі, як аперацыя ўкраінскіх партызан, разграміўшых Сарнскі чыгуначны вузел, як слаўныя справы беларускіх партызан: узрыў

вялікіх мастоў на рэках Пціч і Дрыса, разгром
станцыі Слаўнае, разгром гарнізона і ваенных
аб'ектаў горада Слуцка; узрывы вялікіх—Наў-
лінскага і Выгоніцкага—мастоў са знішчэннем
іх гарнізонаў, зробленыя арлоўскімі партыза-
намі; разгром гарнізона і станцыі Прыгор'е і
стаяўшыя на ёй эшалоны, утвораны смаленскі-
мі партызанамі; аперацыя ленінградскіх парты-
зан, знішчыўшых генерала фон Віртца з яго
аховай; поўны разгром чатырох гарнізонаў
на востраве Вялікі Крэменецкі, утвораны кар-
рэла-фінскімі партызанамі; узрыў Саўкінскага
маста і разгром Пуцкоўскага гарнізона, зробле-
ныя калінінскімі партызанамі; разгром штаба
корпуса ў Удзельскім заводзе мажыкоўскімі пар-
тызанами і снопамі дэшаў; аперацыя ўвойдуць
бліскучымі сараніамі партызан у аймак айчынай
вайны.

За 2 гады партызанскай вайны ў тыле ня-
мецкіх захопнікаў і іх адрэзак не поўных даных
(г. зн. на тых звышзадач, якія маглі быць да-
стаўлены з тылу), савецкія партызаны знішчы-
лі больш 300 тысяч акупантаў, з іх 30 генера-
лаў, 6.336 афіцэраў, 1.520 лётчыкаў; узята ў
палон 2.747 варожых салдатаў і афіцэраў. За
гэты-ж час арганізавана не менш 3 тысяч кру-
шэнняў варожых эшалонаў, знішчана 3.263 чы-
гуначных і шасейных масты. Знішчана 1.191
танк і бронемашына, 476 самалётаў, 378 гармат,
14.645 грузавых і легкавых аўтамашын, 895
баз і складаў з узбраеннем і боепрыпасамі.

Апрача таго партызанамі захоплены трафей:
76 танкаў, 163 гарматы, 2.320 кулямэтаў,
2.631 аўтамат, 25.394 вінтоўкі, многа боепры-
пасаў.

Ад караючай рукі народных мсціўцаў не па-
туюць гітлераўцаў ні тонкая паліцэйска-ахоў-
ная служба, ні быстраходныя машыны.

У горадзе Харкаве з досыць моцным шмат-
лікім гарнізонам загінуў ад рукі ўкраінскіх
партызан штаб нямецкай пяхотнай дывізіі, у
тым ліку генерал Браун. Ленінградскія парты-
заны знішчылі групу варажых аўтамашын,
пры гэтым загінуў генерал фон Віртц і яго
ахова. Дзве селаруцкія разведчыцы пакаралі
смерцю буйнага нямецкага разведчыка барона
фон Файта. Ад рукі мадэрнізаваных партызан за-
гінуў генерал фон Фольк. І нямецкага
гестапаўца Брадта партызаны забілі ў самым
Віцебску, на вуліцы. У Мінску, проста ў кан-
цылярыі, прыкончылі таго нямецкага аген-
та Фабіяна Акінчыца. У Баранавічах ад рукі
партызан загінуў галоўны камандант горада
Фрыдрых Фенч.

У раёне Мінска ў чэрвені гэтага года парты-
заны знішчылі амаль усіх абласных нямецкіх
камендантаў і падкамендантаў, у тым ліку
нямецкага абласнога кіраўніка Людвіга Эрэн-
лейтнера, урадавага інспектара Генрыха Клозе,
начальніка абласнога сельскагаспадарчага
ўпраўлення Гюнтэра Беневіца, начальніка аб-
ласной жандармерыі Карла Калла і суправа-

джаўшых іх чыноўнікаў і афіцэраў Вальтэра Пагарэлля, Карла Зандфоса, Карла Вундэрліха, Аўгуста Штрасера, Франца Так і Фрыца Шульцэ. Знішчаюцца нямецкія раённыя і абласныя сельскагаспадарчыя кіраўнікі, чыноўнікі акупацыйных органаў, упаўнаважаныя па адпраўцы савецкіх грамадзян на германскую катаргу.

Вялікае значэнне для справы перамогі мае баявая работа партызан на камунікацыях праціўніка. Нямецкія камунікацыі праходзяць праз Польшчу, Украіну, Беларусь, Літву, Латвію, Эстонію. Па гэтых камунікацыях ідуць ворагу на фронт тэхнікі, амуніцыі, папаўненні, а ў Германію вяртаюцца зрабленыя немцамі народнае дасло, бездоўнасьць, фронтэцкай арміі на савецка-германскім фронце ў значнай ступені залежыць ад бесперабойнай работы гэтых камунікацый.

Партызанскія атрады і групы на ўсёй акупіраванай тэрыторыі і часта нападаюць на камунікацыйныя праціўнікі, дзім спускаюць пад адкос воінскія эшалоны, знішчаючы грузы і жывую сілу, узрываюць масты, вадакачкі, стрэлачныя пераводы, крыжавіны, шляхі, станцыйныя пабудовы, разбураюць лініі чыгуначнай сувязі, знішчаюць нямецкую чыгуначную прыслугу і ахову шляху і эшалонаў. На большасці чыгуначных ліній захопнікі вымушаны пускаць эшалоны толькі ўдзень, прытым з вялікай аховай і з кантрольнымі праверкамі шляху. Ахова камунікацый патрабуе ад немцаў вялікай сілы.

Апрача таго ім приходзіцца прымаць спецыяльныя меры, нахштальт сталага курсіравання бронепаяздоў, пабудовы дзотаў па лініях чыгунак, вырубкі лесу на 50—100 метраў ад чыгункі. Паміж Бранскам і Унечай акупанты паспрабавалі нават даставіць па абодвух баках чыгункі плот, каб перашкодзіць доступу партызан.

Але вопыт паказаў ужо: ніякімі спецыяльнымі мерамі, ні аховай, якой-бы вялікай у колькасных адносінах яна ні была, не ўдаецца спыніць налёты партызан на камунікацыі. Савецкія партызаны паспяхова ўжываюць танкавы або пяхотны полк, вялікай сілы на вялікіх бітвы; знаходзячыся ў далоне, у адрозненне ад месца прызначэння, які тавары абаронцы і можа быць значна наваткім адрываюцца ад групай партызан.

Партызацкая вайна на камунікацыях усё больш узмацавана.

Акупанты вымушаны прымаць усе меры гарнізоны і няспынна ахоўваць усе ваенныя аб'екты, базы, склады, масты, чыгуначныя лініі, аэрадромы. Нідзе, апрача як у распалажэнні вялікіх гарнізонаў, немцы не могуць з'яўляцца па аднаму або невялікімі групамі. Для кожнай справы патрабуецца ўзброеная ахова. Апрача таго трэба вылучаць сур'ёзныя сілы для барацьбы з партызанскімі атрадамі.

Летам і ўвосень 1942 года вялі барацьбу супроць савецкіх партызан 144 паліцэйскіх

батальёны, 27 паліцэйскіх палкоў, 8 іншых палкоў, 10 ахоўных паліцэйскіх і карных дывізій «СС», 2 ахоўныя карпусы, у тым ліку мотакорпус «нацы», 72 спецыяльныя часці і да 15 палявых дывізій. Супроць партызан таксама дзейнічалі 102, 105, 108, 109 і 119-я венгерскія дывізіі.

У першыя месяцы вайны гітлераўскія «прапагандысты» імкнуліся рознымі спосабамі даказаць, быццам партызанская барацьба — не народны рух, а дзейні асобных «злонамераных элементаў». Сімуляваныя акупанты спрабавалі выстаяць перад насельніцтвам у непрыглядным выглядзе. Пяпер яны вымушаны ў газетах, трактатах, выданнях навуковых і інструкцыях зрабіць прызначэнне аб'яваў праўд-ных пам'ягах, характэрна і значэнні народнага партызанскага руху.

У выдадзенай германскай камандаваннем «10 заповедзю германскай саўдаты аб барацьбе з партызанамі» запісана проста:

«Мы, немцы, дапускаем тую памылку, што калі няма наступлення або абароны, то наогул лічым, што няма вайны. Але вайна не спыняецца і ідзе тады, калі мы едзем у поле за фуражом, калі смажым бульбу і калі ідзем спаць».

А ў адным з загадаў па венгерскай дывізіі запісана літаральна наступнае:

«Не прымаць стравы ў мясцовага насельніцтва да таго часу, пакуль не спрабуе гаспадар, таму што страва можа быць атручана.

Начаваць у вёсцы па аднаму не дазваляецца: могуць зарэзаць або забіць. Калі сяляне просяць паказаць вінтоўку, не даваць: могуць забіць».

«Дэйчэ альгемейне цэйтунг» 22 мая 1943 года пісала:

«Тэрыторыя, якая знаходзіцца ўдоўж верхняга цячэння Заходняй Дзвіны, Бярэзіны, Прыпяці і Дняпра, акаймлена гарадамі Мінск, Пінск, Гомель, Бранск, Смаленск і Віцебск. Тут звілі гняздо большэвіцкія партызанскія атрады, якія ў тэрыторыі нашай арміі разгарнулі самую жорсткую барацьбу. Мінск з іх вельмі добра ўзброены забяспечаны радыёапаратамі, аўтамашынамі, рэвістайнімі, ваяцкімі матэрыяламі. Мінск падлягае жорсткаму барацьбу з нямецкімі акупацыйнымі войскамі, пагаджаючы падвозу, чыгуначнаму руху і нашай аднаўленчай рабоце.

Нельга адмаўляць, што гэтая барацьба каштуе нам вялікіх ахвяр, скоўвае частку нашых сіл і прыносіць нам сур'ёзныя страты. Большэвіцкія партызанскія атрады маюць добра арганізаваную, старанна заканспіраваную і самую цесную разведвальную сувязь. У іншай непрыгляднай сялянскай хаце палявая жандармерыя знаходзіла надзвычай добры радыёапарат, які падтрымліваў сувязь з бліжэйшым партызанскім атрадам або з маскоўскім цэнтрам. Пад аховай начной цемры партызаны падпаўзаюць да чыгуначнага палатна, адвінчваюць рэльсы і

закладваюць міны замаруджанага дзеяння, а калі чыгуначны састаў, які нагружан ваеннымі матэрыяламі або вязе на радзіму салдат-адпускінікоў, ляціць пад адкос, яны кідаюць у вагоны ручныя гранаты, абстрэльваюць іх з аўтаматаў, а пасля бяследна знікаюць, быццам затанушы ў лясным гушчары.

Удоўж міжсёлавых дарог партызаны, схаваўшыя ў лісцях дрэў, падпільноўваюць праязджаючыя аўтамашыны. Уначы яны здымаюць вартавыя пасты, нападаюць на чыгуначныя будкі, і, раней чым да месца падзеі на выстралы прыяздуць партызаны паспяваюць знікнуць.

У гэтых месцах заўсёды прыгожа быць напачатку. Партызаны перапраўляюць чыгуначнага палатна публіцы і перадаюць улегласці 50—100 метраў да тэрыторыі, каб лягчэй можна было назіраць за месцамі.

На падступах да будкі, на ўсходзе вёсак дамы, як і чыгуначныя будкі, агароджаны высокімі платамі з байніцамі, месцамі агароджаны калючым дротам, сігналы вежаў няспынна надтрымліваюць паміж сабой сувязь, усюды раз'язджаюць патрулі. У выніку амаль 25, а то і 30—35% людзей, выконваючых на працягу дня цяжкую работу, уначы павінны яшчэ несці ахову».

Надзвычай цікавым з'яўляецца прызнанне, зробленае венгерскім генеральным штабам у выдаанай ім афіцыйнай сакрэтнай брашуры «Аб

вопыце данай вайны». Ва ўступнай частцы раздзела, пад загалоўкам «Баі з партызанамі», проста гаворыцца, што партызанскі рух стаў ужо народным і набыў такі размах, які прымушае нахабных захопнікаў, згодна іх уласных слоў, «зжахацца». Вось гэты ўступ:

«Вайна супроць Саветаў пазнаёміла нас бліжэй з адным спецыяльным і бязлітасным сродкам ваеннай барацьбы — з партызанскім рухам. Гэты варварскі спосаб ваеннай барацьбы, па сутнасці справы, не з'яўляецца новым для нас. Мы пазнаёміліся з ім на сербскім тэатры вайны ў часе першай сусветнай вайны...

Аднак з гэтым рускі народ, вядомых сваім мірным характарам дабротой і глыбай рэвалюцыі, гэты рух быў для нас навіной; гэта была перада да смерці і ўпартасць, якую мы спыкалі ў рускага народа ў рамках гэтага спосабу вядзення вайны, здзівіла нас, а велізарны размах прымянення гэтага метаду прывёў нас у жах.

Партызанскі рух разгортваецца ва ўсё большых размерах, набыў ужо размеры народнага руху».

* * *

Асабліва бурны рост партызанскага руху пачаўся ў тыя дні, калі пад ударамі Чырвонай Арміі затрашчала германская ваенная машына. За зіму 1942—1943 года колькасць узброеных партызан вырасла ў два разы.

Зразумеўшы, якой велізарнай стратэгічнай сілай у руках савецкага ваеннага камандавання з'яўляюцца партызанскія атрады, нямецкія акупанты з вясны 1943 года павялі шырокія ваенныя дзеянні супроць партызан. У многіх месцах супроць партызан накіраваны не толькі шматлікія спецыяльныя часці, але і кавалерыя пяхотныя дывізіі з прымяненнем танкаў, авіяцыі і артылерыі. Напрыклад у маі гэтага года супроць бранскіх партызан дзейнічала цэлая 40-тысячная армія, у тым ліку 292-я мотапяхотная дывізія, 707-я танкавая пяхотная дывізія, 708-ы палк і 492-я пяхотная дывізія, 102-я танкавая пяхотная дывізія, 18-я танкавая дывізія, 3 дывізіі спецыяльных батальёнаў па барацьбе з партызанамі пры падтрымцы авіяцыі.

Да 30 тысяч чалавек войскаў пры падтрымцы танкаў, артылерыі і бомбардыровачнай авіяцыі дзейнічаюць супроць адной буйнай групы партызанскіх атрадаў Мінскай абласці.

Супроць партызанскага злучэння Героя Савецкага Саюза таварыша Г. у Смаленскай абласці дзейнічалі часці 102-й пяхотнай дывізіі, кавалерыя брыгада, 787-й, 264-й батальёны ўнутранай аховы, пад агульным камандаваннем генералаў Полле і Гобгартэна, пры падтрымцы танкаў, артылерыі і авіяцыі.

З буйнымі злучэннямі войск праціўніка няспынна змагаюцца і іншыя партызанскія атрады і злучэнні на Украіне, у Беларусі, у Сма-

ленскай, Орлоўскай, Калінінскай і Ленінградскай абласцях.

Нямецкае камандаванне прымала ўсе меры да таго, каб перад рашаючымі падзеямі на фронце летам 1943 года забяспечыць безапаснасць у сваім тыле, задушыць партызанскі рух шляхам шматлікіх буйных ваенных экспедыцый.

Вопыт паказвае, што такія буйныя экспедыцыі, як правіла, маюць сумны вынік для захопнікаў з прычыны высокіх баявых якасцей савецкіх партызан і перавагі іх тактыкі над тактыкай гітлераўскіх карацеляў.

Напомнім адліку ацэску тактыкі немцаў: «Іх тактыка абляжэння і дакарэцкіх імкнення да падавання падчас на фронце па той або іншы параграф статута. Члены аўратныя і дакладныя ў сваіх абстаноўках, калі абстаноўка дазваляе здзяйсняць патрабаванні статута. У гэтым іх сіла. Пры становяцца бездапаможнымі, калі абстаноўка ўскладняецца і пачынае «не адпавядаць» таму або іншаму параграфу статута, патрабуючы прыняцця сама-

З поўным тэкстам дакумента можна
азнаеміцца ў бібліятэцы